

Г.В. СПАСЬКИЙ, доктор економічних наук
А.А. ШВЕЦЬ, аспірант*

Формування та розвиток інтеграції агропромислового виробництва в умовах євроінтеграції

Мета статті - дослідити стан розвитку інтеграції в агропромисловому виробництві України та визначити основні форми розвитку агропромислової інтеграції, а також умови їх утворення.

Методика дослідження. Використано методи: абстрактно-логічний (узагальнення та формулювання висновків), зокрема прийоми індукції та дедукції (упорядкування результатів дослідження), аналогії та зіставлення (порівняння об'єктів та явищ); теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу (у процесі аналізу діяльності господарських формувань); економіко-статистичний (визначення показників ефективності та перспектив розвитку).

Результати дослідження. Підкреслено, що розвиток холдингів дозволить вирішити проблему продовольчої безпеки країни, зменшити імпорт продовольства, усунути міжгалузеві диспропорції, організувати оптимальні цінові ланцюжки від поля до магазину, поліпшити соціально-економічний розвиток сільських територій. Також ефективний розвиток інтегрованих відносин в аграрному секторі економіки за участю господарств населення передбачає вирішення проблеми перетину інтересів трьох інституційних агентів - держави, підприємницьких структур та власне господарств сільського населення.

Елементи наукової новизни. На особливу увагу заслуговує сучасний стан розвитку інтеграції на селі, коли покладено початок для створення умов, які сприяють її відродженню. Це пов'язано перш за все з інтегрованими формуваннями аграрної економіки як основи господарювання на селі, появою тут сімейного фермерства та обслуговуючих сільгоспокооперативів, інтегрованих відносин на селі.

Практична значущість. Узагальнено особливості розвитку вітчизняних інтегрованих формувань, а також їх виробничо-економічна та маркетингова мотивація безпосередніх партнерів, узгодження і проведення спільної економічної, науково-технічної політики, формування регіональних господарських комплексів. Рекомендовано використати переваги інтеграції серед інших організаційно-правових форм, а також переваги, які забезпечують агрохолдинги сільськогосподарським товаровиробникам. Табл.: 3. Рис.: 3. Бібліогр.: 19.

Ключові слова: інтегровані формування; інвестиції; агропромислова інтеграція; інвестиційний клімат; кооперація; сільське господарство.

Спаський Габріел Васильович - доктор економічних наук, провідний науковий співробітник відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: gszpasszky@kmf.uz.ua

Швець Андрій Андрійович - аспірант відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: malik_koop@IAE.Kiev.ua

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку відсутність інтеграції виробництва, особливо в агропромисловому виробництві країни (далі - АПВ), унеможливує нормальне функціонування як сільськогосподарських, так й інших причетних до сільського господарства галузей, а в цілому - національної економіки. На сьогодні фермерські господарства відчувають труднощі, з одного боку, у використанні землі (через відсутність засобів виробництва), з іншого - у зменшенні виробництва основних видів

сільськогосподарської продукції і виникненні проблем із забезпеченням населення продуктами харчування. Найприйнятнішим виходом з цієї ситуації виступає агропромислова інтеграція, що являє собою поєднання сільськогосподарського і технологічно пов'язаного з ним промислового виробництва, з метою одержання кінцевої продукції з сільськогосподарської сировини та досягнення більшої економічної вигоди. Це й зумовлює важливість проведення дослідження.

В умовах глобалізації та інтернаціоналізації господарського життя для економіки України залишається актуальним питання виготовлення конкурентоспроможної проду-

* Науковий керівник - О.Г. Шпикуляк, доктор економічних наук, професор.

© Г.В. Спаський, А.А. Швець, 2019

кції, яка відповідає міжнародним стандартам якості та забезпечує економічну безпеку держави.

Як зазначають П.М. Макаренко та В.І. Пілявський: «Останніми роками цей інтерес актуалізувала зростаюча роль агрохолдингів у національному аграрному секторі. І якщо теоретично визначається рівноправність усіх форм агробізнесу (великого, середнього, малого), то практичне сприйняття агрохолдингів із земельними банками в сотні тисяч гектарів спричинило гостру дискусію, предмет якої - раціональні пропорції названих форм агробізнесу з позицій економічної, екологічної і соціальної доцільності» [9, с. 21-22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні вчені-економісти вважають, що особливу увагу необхідно звернути на розвиток сільських територій, активізувати діяльність територіальних громад щодо створення спеціалізованих (переробних, постачальницьких, маркетингових, сервісних), багатофункціональних обслуговуючих кооперативів та кооперативів при сільських громадах. Для підвищення рівня конкурентоспроможності в сільськогосподарському виробництві, в умовах співпраці України із Європейським Союзом, важливо забезпечити внутрішню потребу країни в продуктах харчування на рівні раціональних норм, сформувані необхідний експортний потенціал, а також підвищити ефективність виробництва за рахунок зниження собівартості виробленої продукції.

Результати дослідження загальних питань розвитку АПВ та його галузей, сфер виробництва, проблеми й перспективи розвитку інтеграційних процесів, відродження кооперативного руху в Україні, створення нових інтегрованих формувань висвітлені у працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: О.І. Амоші [18], В.Г. Андрійчука [1], В.О. Білика [6], М.П. Бутко, В.С. Родіна [2], В.Л. Валентинова [15], Я.М. Гадзала, М.І. Пугачов [11], П.І. Гайдучького [3, 4], А.О. Гуторова [5], Є.А. Кобець [7], С.О. Корецької [8], О.В. Крисального [19], П.М. Макаренка, В.І. Пілявського [9], М.Й. Маліка [10, 15], Ю.О. Лупенко [11-14, 17], В.Я. Месель-Веселяка [14, 17], М.К. Орлатого [10], П.Т. Саблука [6, 15], О.Г. Шпикуляка [12-14] та ін. Однак вони не дають необхідного ґрунту для глибокого й комплексного вирішення проблем розвитку інтег-

раційних процесів в агропродовольчому комплексі України.

Мета статті - дослідити стан розвитку інтеграції в агропромисловому виробництві України та визначити основні форми розвитку агропромислової інтеграції, а також умови їх утворення.

Виклад основних результатів дослідження. Формування та розвиток агропромислового виробництва в Європі є результатом агропромислової інтеграції, тобто вищого синтезу сільського господарства й промисловості, що підтверджує розвиток суспільної форми праці.

Слово «інтеграція» походить від латинського і означає поєднання окремих частин в єдине ціле. У широкому трактуванні під інтеграцією розуміють посилення економічних і виробничих зв'язків між різними країнами (яскравим прикладом є створення ЄС), окремими сферами і суміжними галузями, а також між різними підприємствами, організаціями та іншими суб'єктами ринку.

У науковій літературі існують різні підходи до трактування інтеграційних процесів. У загальному розумінні «інтеграція означає об'єднання в єдине ціле раніше ізольованих частин»; «процес об'єднання різних підсистем для організації або внесення деяких окремих частин в єдине ціле» [18, с. 22]. Під агропромисловою інтеграцією мається на увазі розвиток виробничих та економічних зв'язків між галузями і підприємствами агропромислового комплексу, які пов'язані між собою технологічно та об'єктивно орієнтовані на поєднання їх матеріальних інтересів у процесі виробництва і реалізації кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини [7, с. 147].

Економічний словник агропромислового комплексу містить таке визначення агропромислової інтеграції - процес зближення і поєднання галузей сільського господарства і промисловості, що веде до органічного синтезу цих важливих сфер суспільного виробництва і праці, їх гармонічної соціально-економічної єдності [19, с. 234].

Корецька С.О. трактує поняття «аграрно-промислова інтеграція» як "...процес поєднання (синтез) сільського господарства і промисловості, економічною передумовою якого є безперервність науково-технічного прогресу, що ґрунтується на сукупності виробничих взаємовідносин і різною мірою проявляється й удосконалюється протягом

усього розвитку суспільного виробництва» [8, с. 11-12].

Як уважають М. Малік, П. Федієнко та М. Орлатий, агропромислова інтеграція в широкому розумінні – це багатосторонній процес, завдяки якому забезпечується виробництво необхідної для суспільства кількості предметів і продуктів споживання із сільськогосподарської сировини на основі поєднання діяльності сільського господарства та інших тісно задіяних із ним галузей. У вузькому розумінні – це взаємопов'язаний розвиток взаємопов'язаної сукупності галузей [10, с. 23].

У широкому розумінні розглядає агропромисловою інтеграцію також В. Г. Андрійчук, маючи на увазі розвиток виробничих і економічних зв'язків між галузями й підприємствами агропромислового комплексу, які пов'язані між собою технологічно й об'єктивно орієнтовані на поєднання їх матеріальних інтересів у процесі виробництва й реалізації кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини [1, с. 656].

Розвиток агропромислової інтеграції на сучасному етапі зумовлений необхідністю посилення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, розвитком продуктивних сил, прискоренням науково-технічного прогресу та поглибленням співпраці підприємств різних сфер діяльності.

За М.П. Бутко, В.С. Родіним, «інтеграція спрямована на поєднання економічних інтересів її учасників, максимального використання сировини і виробничих потужностей та збільшення виробництва товарів. Ефективність інтеграційних процесів характеризується тісністю і досконалістю економічних та організаційно-технологічних зв'язків між окремими підприємствами й галузями різних сфер прикладання праці» [2, с. 10].

У процесі поглиблення суспільного поділу праці сільське господарство самостійно вже не в змозі забезпечувати умови власного відтворення. Це зумовлено тим, що розвиток згаданої галузі все більшою мірою залежить від промисловості, що постачає селу необхідні засоби виробництва, питома вага яких у структурі спожитих матеріальних ресурсів становить 40% і більше. Тобто темпи й ефективність розширеного відтворення у сільському господарстві значною мірою залежить від розвитку першої та другої сфер АПВ, від їх здатності забезпечити

його знаряддями і предметами праці в необхідному обсязі, асортименті та якості.

З іншого боку, істотно підвищується роль сільського господарства в розвитку і поглибленні міжгалузевих зв'язків у межах АПВ. Вироблена в цій сфері матеріального виробництва продукція надходить як сировина у різні галузі промисловості для переробки. Причому частка сільськогосподарської продукції, що використовується для промислової переробки, постійно зростає і нині перевищує 60%. Зважаючи на досвід індустріально розвинутих країн, в яких цей показник досягає 90%, а також на сучасні тенденції до прискореного розвитку переробних виробництв, неважко передбачити, що в майбутньому роль сільського господарства як постачальника сировини поступово зростатиме.

На нашу думку, змістова конструкція «агропромислова інтеграція» в сучасних умовах господарювання є: харчова; м'ясо-молочна; деякі галузі легкої промисловості, що використовують сільськогосподарську сировину для подальшої переробки; частину хімічної промисловості; машинобудування; транспортне та складське господарство, торгівлю, громадське харчування тощо, що не відповідає змісту дефініції «промисловість».

Залежно від способу здійснення інтеграція буває горизонтальною, вертикальною та диверсифікованою. До горизонтальної інтеграції належать об'єднання суб'єктів господарювання, які зорієнтовані на виробництво однотипної продукції, виступають прямими конкурентами на ринку. На мікроекономічному рівні вона є формою інтеграції капіталу, а її проявом на макрорівні слугують внутрішньогалузеві зв'язки. Приклад такого об'єднання й утворення виробничих кооперативів, купівля-продаж однорідних цілісних майнових комплексів на кшталт злиття ТОВ «Західна компанія «Дакор» і ТОВ «Зюйд Вест Ленд» та утворення на цій основі компанії ПАТ «Дакор-Вест».

Вертикальна інтеграція означає об'єднання виробників сировини й матеріалів з переробними підприємствами, збутовою мережею для організації замкнутих циклів виробництва й реалізації кінцевої продукції, що на практиці здійснюється у формах виробничої контрактиції, вертикальної кооперації та інтеграції власності або корпоративної інтеграції. Прикладом є сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, усі види господарських об'єднань, холдинги.

У свою чергу диверсифікована або діагональна, чи змішана інтеграція являє собою організаційно-економічне об'єднання відокремлених виробництв, суб'єктів господарювання або сфер економічної діяльності, що не мають спільних рис у технологічних процесах виробництва продукції, характеризуються різним рівнем спеціалізації та кооперації, а також не споріднені відносно ланцюга створення додаткової вартості. Прикладом їх є створення холдингових структур, коли виробництво, переробку і збут продукції здійснюють юридично самостійні підприємства, але під контролем квазіматеринської компанії, її називають конгломератною інтеграцією.

Об'єктивною основою й необхідною умовою інтеграційних відносин у цілому в аграрному секторі економіки є суспільна організація праці, де формами виявлення висту-

пають суспільний поділ праці та суспільна кооперація.

Отже, спеціалізація й кооперація виробництва як форми суспільного поділу праці породжують його концентрацію й диференціацію, які, своєю чергою, під дією законів розвитку продуктивних сил об'єднуються в єдине системне ціле - інтеграцію [5, с. 132].

Поряд із наведеним вище слід зазначити, що будучи наслідком суспільного поділу праці, кооперація являє собою всезагальну основу інтеграції, а сам поділ праці викликає її необхідність у суспільстві [13, с. 278].

З іншого боку, інтеграція розвивається під впливом усупільнення виробництва - процесом поглиблення суспільного поділу праці, посилення взаємозв'язку й взаємозалежності відокремлених виробництв, суб'єктів господарювання, галузей, сфер і секторів вітчизняної економіки (табл. 1).

1. Форми усупільнення виробництва в аграрному секторі економіки

Інтеграція	Концентрація	
	<i>Горизонтальна</i>	<i>Вертикальна</i>
Кооперативна	Внутрішньогалузева кооперація спеціалізованих виробництв	Сільськогосподарське кооперування
Некооперативна	Внутрішньогалузеве комбінування	Виробнича контракція
Корпоративна	Горизонтальна централізація	Вертикальна централізація
	<i>Горизонтальна інтеграція</i>	<i>Вертикальна інтеграція</i>

Джерело: [11, с. 36].

Учені ННЦ «Інститут аграрної економіки» П. Саблук, М. Малік і В. Валентинов усебічно показали, що технологічно зумовлені міжгалузеві зв'язки становлять матеріальну основу формування міжгалузевих відносин в аграрному секторі економіки [15, с. 276]. Як справедливо відзначено у науковій праці «Економічна теорія», суть агропромислової інтеграції пов'язана з розумінням економічних відносин в аграрному секторі економіки. До того ж тут наголошується, що суть агропромислової інтеграції пов'язана з розумінням економічних відносин в аграрному секторі економіки [6, с. 320].

Нині найактуальніше виникнення інтеграційних відносин між підприємствами аграрного сектору економіки та господарствами населення.

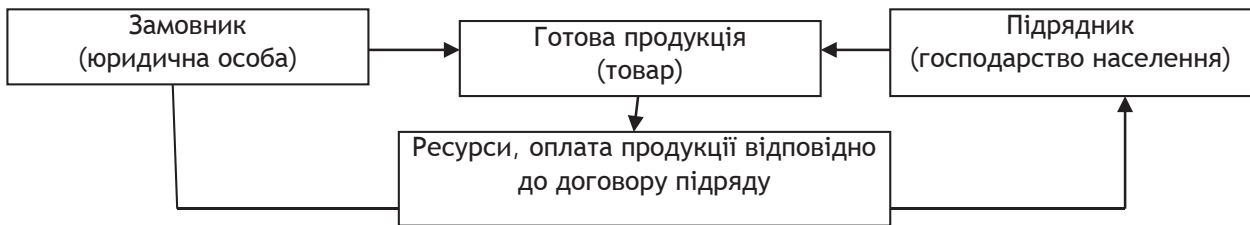
Ефективний розвиток інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки України за участю господарств населення передбачає вирішення проблем перетину інтере-

сів трьох інституційних агентів - держави, підприємницьких структур та власне господарств населення.

Серед основних проблем, які мають бути вирішені в процесі реалізації інтеграційних відносин, забезпеченість господарств населення засобами та предметами праці, насінням, садивним матеріалом та кормами, технологічна та агросервісна підтримка, доставка та реалізація товару.

Аналіз показав, що діючі дві моделі залучення господарств населення до інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки: на засадах підряду та виробничої контракції.

Нині підряд належить до сфери цивільно-правових договорів і регулюється нормами глави 61 «Підряд» Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Підрядник виробляє продукцію за договором підряду як із власних, так і з наданих йому матеріальних ресурсів (рис. 1).

Рис. 1. Концептуальна модель залучення господарств населення до інтегрованих відносин в аграрному секторі економіки на засадах підряду

Джерело: Розроблено авторами на базі Цивільного кодексу України.

Організаційними формами підряду виступають орендна, бригадна, ланкова, бригадно-ланкова, особиста і сімейна.

В аграрному секторі економіки України підряд застосовують в основному у виробничих об'єктах, проте законодавчих заборон його використання під час виробництва сільськогосподарської продукції немає за умови незмінюваності цільового використання залучених сільськогосподарських угідь.

При здійсненні виробничої контрактації в аграрному секторі економіки інтеграційні відносини процедурно різняться залежно від

складу учасників цих квазіінтеграційних відносин, а також форми власності та господарювання [12, с. 137].

За умов, коли контрактори і контрактанти мають недержавну форму власності, їхня взаємодія концептуально зводиться до чотирьох етапів: укладання договору виробничої контрактації, надання потрібних для виробництва продукції ресурсів контрактору, приймання-передача готової продукції до незавершеного виробництва та проведення контролю й остаточного розрахунку за укладеним контрактом (рис. 2).

Рис. 2. Концептуальна схема простої виробничої контрактації суб'єктів недержавної форми власності в аграрному секторі економіки

Джерело: [5, 373].

У процесі виробництва виникають два варіанти квазіінтеграції взаємодії, які різняться між собою - інтеграція «м'яка» і «жорстка».

Оцінюючи синергетичний ефект від агропромислової інтеграції, слід визнати його позитивну роль, адже навіть в умовах застосування новітніх технологій розраховувати лише на доходи від сільськогосподарських галузей досить ризиковано. Поєднання сільського господарства та промисловості може

і повинно стати перехідною до більш складних форм аграрно-промислової інтеграції. Враховуючи ресурсні та фінансові можливості інтегрованих підприємств, у них наявні реальні перспективи для забезпечення країни продовольством, виходу на міжнародні ринки та розвитку сільської місцевості. Серед основних складових синергетичного ефекту агропромислової інтеграції АПВ наступні (табл. 2):

2. Складові синергетичного ефекту агропромислової інтеграції АПВ

Синергетичний ефект	Складові
Економічний	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення замкнутого циклу виробництва продукції; - вдосконалення структури робочих місць, ліквідація посередницьких структур; - вирівнювання економічних умов усіх учасників; - збільшення капіталовкладень у розвиток матеріально-технічної бази; - підвищення рентабельності готового продукту за рахунок покращення якості, збільшення обсягів та зниження непродуктивних витрат; - організація консалтингового і науково-інформаційного забезпечення; - можливість довгострокового планування; - можливість контролювати якість продукції на будь-якому етапі її виробництва.
Соціальний	<ul style="list-style-type: none"> - вирішення питань розвитку соціальної сфери конкретної території; - покращення умов праці та побуту працівників; - вдосконалення системи трудового співробітництва і здорової конкуренції всередині інтегрованого формування; - підвищення продуктивності праці за рахунок збільшення обсягів виробництва та раціоналізації розподілу робочої сили.
Екологічний	<ul style="list-style-type: none"> - інвестування в основний засіб виробництва - землю, її родючість; - окультурення земель з метою підвищення продуктивності; - використання мінімізації обробітку ґрунту.

Джерело: Розробка авторів.

Дослідження підтверджують, що стан та тенденції сфер АПВ потребують нових інноваційних підходів до комплексного соціально-економічного розвитку підприємств, формувань, галузей та територій регіонів України [14, с. 32]. Тому й виникає необхідність пошуку нових можливостей використання в Україні систем господарювання. Суттєвою перешкодою економічному розвитку агропромислового виробництва в нашій країні є недостатня інтеграція, слабкість інтеграційних зв'язків між виробниками сировини, переробними підприємствами, підприємствами із зберігання виробленого продовольства та науковими установами.

Європейські орієнтири надають АПВ відповідний вектор розвитку та відкривають нові можливості для відродження сільського господарства, створюють додаткові порівняльні переваги на агропродовольчому ринку.

Серйозним кроком з позиції поглиблення торговельних відносин між Україною та ЄС має стати Угода про зону вільної торгівлі, яка сприятиме наближенню вітчизняного агропромислового комплексу економіки до європейських стандартів, адаптації його до Спільної аграрної політики ЄС та розширенню присутності на українському агропродовольчому ринку нових країн-членів ЄС.

Сучасне агропромислове виробництво стає наукоємнішим, головною умовою його розвитку виступають не такі традиційні чинники, як землезабезпеченість, наявність трудових ресурсів і використання традицій-

них технологій, а швидкість реалізації інноваційного процесу, в якому органічно поєднані наука, техніка, технологія, економіка, підприємництво й управління.

Для провадження ефективної господарської діяльності, розширеного відтворення капіталу підприємства потребують значних обсягів коштів, а за збільшення розміру підприємств потреба в інвестиційних ресурсах зростає, особливо в іноземних, у нинішніх умовах.

За даними Державної служби статистики України, у 2017 р. прямі іноземні інвестиції у сільське господарство зросли на 6,1%, тоді як в економіку загалом - лише на 4,3%, і становлять 621,9 млн дол. США [16, с. 375].

Найпривабливішим для іноземних інвесторів залишається сільське господарство Київщини та Дніпропетровщини. У ці регіони надійшло близько половини (47,8%) інвестицій галузі, у тому числі Київ залучив 20%, Київська область - 15,8, а Дніпропетровська область - 12%. Сільськогосподарські товаровиробники Одещини залучили 6,3%, Харківщини - 5,7, Львівщини - 5,0, Донеччини - 4,3 та Полтавщини - 4,0% іноземних інвестицій. На решту регіонів держави припадає лише близько 26,9% іноземних інвестицій.

Залучення інвестиційних ресурсів інтегрованими суб'єктами господарювання відбувається через низку механізмів, найважливіші з яких проектне фінансування, банківське кредитування, вихід на світові фондові біржі та випуск єврооблігацій. Дослідження підтверджують, що більше половини

інвестицій - 56% - спрямовується в рослинницькі галузі, переважно на вирощування однорічних і дворічних культур. У розвиток тваринництва в 2017 р. спрямовано 34% прямих іноземних інвестицій [16].

Слід зазначити, що у структурі іноземних інвестицій головним вкладником в економіку України залишаються країни ЄС. Тому інтеграція нашої країни до ЄС є значним кроком вперед, який несе як позитивні зрушення, так і серйозні виклики, серед яких - необхідність забезпечення національного інтересу у сфері продовольчої безпеки та конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника.

Структура залучення інвестиційних ресурсів по основних групах фінансових інституцій показує, що незважаючи на кількість укладених угод, найбільша частка в ній припадає на кошти, отримані від банківського кредитування, випуску єврооблігацій та фондової біржової діяльності.

Кожна група фінансових інституцій, через які інтегровані суб'єкти господарювання аграрного сектору економіки України залучають іноземні інвестиції, має свої особливості. Одним із таких магістральних напрямів є емісія цінних паперів та вихід підприємств на фондові біржі світу.

Так, розміщення акцій на світових фондових біржах здійснюється через механізми IPO (Initial Public Offering - первісна публічна пропозиція) та приватного розміщення (Private Placement) залежно від організаційно-правової форми підприємства (ПАТ чи ПрАТ) та його стратегічних цілей.

На ефективність діяльності інтегрованих суб'єктів господарювання на міжнародних ринках капіталу впливає низка загальних і специфічних ендогенних і екзогенних чинників, що перебувають у тісному взаємозв'язку, визначаючи кінцевий результат (рис. 3).

Рис. 3. Чинники формування ефективності діяльності інтегрованих суб'єктів господарювання на міжнародних ринках капіталів

Джерело: Розроблено авторами на базі даних Національного банку України.

Першим українським підприємством, що пов'язане з аграрним сектором економіки і застосувало механізм IPO, стала переробна компанія Ukrproduct Group Ltd, 27,2% акцій якої у 2005 р. було розміщено на Лондонській фондовій біржі, що дало змогу залучити 11,7 млн дол. США.

У 2006 р. процедуру IPO провела Astarta Holding N.V., залучивши 31,2 млн дол. США;

у 2007 р. - Kernel Holding S.A. та Landkom International LLC; у 2008 р. було розміщено акції ПАТ «Миронівський хлібопродукт» (МНП S.A.); у 2010 р. - Agroton PLC, Avangardco Investments Public Limited, Milkiland N.V. і Agroliga Group PLC; у 2011 р. - Agrogenation, KSG Agro S.A., Ovostar Union N.V. та Continental Farmers Group PLC; та у 2013 р. - General Planet PLC.

Загалом, як показують проведені дослідження, найбільшу кількість угод з розміщення цінних паперів інтегровані суб'єкти господарювання, що діють в аграрному секторі економіки України, уклали на Варшавській фондовій біржі (38,7%), найменше - на NYSE Euronext (3,3%). Поряд із цим на Франкфуртській фондовій біржі укладено 29,0%, на Лондонській теж 29,0%.

Іншим механізмом залучення інвестиційних ресурсів для цілей інноваційного розвитку слугує випуск єврооблігацій (євробондів). Єврооблігація є борговим цінним папером на пред'явника, що випускається на строк

від 1 до 40 років з фіксованою або плаваючою ставкою відсотка під істотне майнове чи фінансове забезпечення. Емісію здійснюють європейський синдикат андерайтерів, а до випуску і розміщення євробондів допускають переважно лише ті компанії, що мають високі рейтинги платоспроможності у провідних світових рейтингових агенціях - Fitch Ratings, Standard & Poor's або Moody's.

За станом на 1.01.2016 р. шість інтегрованих суб'єктів господарювання, що діють в аграрному секторі економіки України, сумарно отримали близько 3,1 млрд дол. США інвестицій, емітувавши єврооблігації (табл. 3).

3. Залучення коштів інтегрованими підприємствами аграрного сектору України завдяки випуску єврооблігацій за станом на 1.01. 2016 р.

Компанія	Дата розміщення	Дата розміщення	Купонна ставка, %	Обсяг випуску, млн дол. США	Зміна ціни за рік, %	Біржа
EgroGeneration	17.01.2012 р.	17.07.2018 р.	8,000	12,1	x	NYSE Euronext
	31.03.2015 р.	31.03.2019 р.	8,000	79,2	+8,3	NYSE Euronext
Agroton PLC	14.07.2011 р.	14.07.2014 р.	12,500	50,0	x 4) D	London S.E.
	08.08.2013 р.	14.07.2014 р.	8,000	50,0	-55,8	London S.E.
Avangardco Investments Publik Ltd	29.10.2010 р.	29.10.2015 р.	10,000	200,0	x 3)	London S.E.
	28.10.2015 р.	29.10.2018 р.	10,000	206,0	31,8	Berlin Exchange
MHP S.A.	30.11.2006 р.	30.11.2011 р.	10,250	250,0	x	London S.E. Berlin Exchange
	29.04.2010 р.	29.04.2015 р.	10,250	584,8	x	London S.E. Berlin Exchange
	02.04.2013 р.	02.04.2020 р.	8,250	750,0	+ 30,5	Irish S.E., Berlin Exchange
Maria Agro Holding PLC	06.03.2013 р.	05.03. 014 р.	10,950	12,5	x 1)	Irish S.E.,
	30.03.2011 р.	30.03.2016 р.	10,950	250,0	+20,0 D	London S.E. Berlin Exchange
	19.04.2013 р.	19.04.2018 р.	9,450	400,0	+27,2 2) D	Irish S.E., Berlin Exchange
UkrLandFarming PLC	26.03.2013 р.	26.03.2018 р.	10,875	500,0	+1,3	Irish S.E

Джерело: Сформовано авторами на основі даних фондових бірж та GabondS, Eavex Capital.

Міжнародна фінансова корпорація (далі - МФК) є однією з організацій Групи Світового банку, найбільшою фінансовою інституцією у сфері глобального розвитку, яка працює винятково з приватним сектором країн, що розвиваються. МФК надає кредити за рахунок власних коштів, покриваючи до 35% вартості нових проектів, і до 50% вартості розширення масштабів уже виконуваних проєк-

тів, а також мобілізує синдикативні кошти в разі обґрунтованої потреби для фінансування пріоритетного виду діяльності чи інвестиційного проєкту.

Так, за оцінками європейських експертів, від впровадження Угоди про Зону вільної торгівлі (далі - ЗВТ) між ЄС та Україною остання може отримати чималі вигоди в сільському господарстві, зокрема:

- зростання експорту української продукції до ЄС;
- розширення доступу на ринки третіх країн через гармонізацію стандартів з ЄС;
- покращення інвестиційного клімату внаслідок пристосування національного законодавства до норм і правил ЄС;
- скасування субсидування експорту сільськогосподарської продукції з ЄС до України;
- поступове збільшення квот на експорт з України до ЄС окремих видів сільськогосподарської продукції;

- збільшення експорту нових видів товарів сільського господарства та продовольства [3].

Глибокий аналіз ключових положень Угоди показує, що основними загрозами для сільськогосподарських виробників у перспективі можуть бути: посилення конкуренції на внутрішньому ринку, особливо в короткостроковій перспективі, обмеження доступу українських товаровиробників на європейські ринки через недотримання стандартів якості.

Оскільки обсяг бюджетної підтримки сільського господарства в ЄС становить 45% сектору валової вартості продукції, а в Україні – всього 6%, то прогнози щодо забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, на думку багатьох науковців, досить невтішні [4, с. 55].

Необхідність впровадження зазначених норм суттєво вплине на зміст аграрно-правового інституту державної підтримки сільського господарства і потребує вже у найближчому часі розробки та прийняття спеціальних програм.

Поглиблюючи співпрацю з ЄС, Україна отримає нові стимули для розвитку внутрішнього ринку і поглиблення економічної спеціалізації регіонів. На внутрішнє споживання буде спрямоване аграрне виробництво з його оновленою структурою. Разом із тим розширення зовнішньоекономічних перспектив українського сільського господарства стане можливим завдяки переходу на вирощування більш конкурентоспроможних видів рослин і порід тварин, розширення сфери застосування передових аграрних технологій, заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, обов'язковою умовою якого є захист довкілля, поширення методів органічного виробництва та використання біотехнологій.

Висновки. Аграрнопромислова інтеграція – це складне явище, а також багатогранна ка-

тегорія, що повинна вивчатися на системній основі. Формою прояву агропромислової інтеграції в АПВ є інтегровані формування, які характеризуються великою різноманітністю організаційно-правових форм, складу учасників, видів діяльності та форм власності.

Інтеграція являє собою вагомий інструмент підвищення ефективності господарювання в АПВ держави. Її особливість полягає у створенні так званого синергічного ефекту, який дозволяє збільшувати кількісні та якісні показники діяльності усіх учасників процесу. Звідси, значні зусилля державної аграрної політики доцільно спрямовувати на сприяння інтеграційним процесам в АПВ. Зважаючи на досвід реформ, напрями аграрної інтеграційної політики повинні мати добровільний характер, без вживання жорстких адміністративних важелів з боку держави.

Визначено, що об'єктивною основою і необхідною умовою інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки є суспільна організація праці, де формами виявлення виступають суспільний поділ праці та суспільна кооперація.

Встановлено, що ефективний розвиток інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки України за участю господарств населення можливий за діючими двома моделями: на засадах підряду та виробничої контракції, що породжує два варіанти квазіінтеграційної взаємодії – інтеграція «м'яка» та «жорстка».

Адаптація та пошук нових ринків збуту продукції нині можливі через підписання Угоди про Зону вільної торгівлі з ЄС в повному обсязі. Вступ України до ЄС прискорить розробку та реалізацію нової аграрної політики, активізує контроль за її виконанням у системі управління розвитком агросфери, сприятиме залученню внутрішніх і зовнішніх інвестицій, забезпечить участь держави у розробці положень Спільної аграрної політики та правил міжнародної торгівлі продукцією сільського господарства.

Основними завданнями інтеграційної політики на даному етапі повинні стати: обґрунтування економічної доцільності інтеграції, створення відповідного правового та податкового поля для сприяння інтеграційним процесам, формування відокремлених структур сприяння інтеграції, якими, за певних умов, можуть стати регіональні органи влади та центри дорадництва.

Список бібліографічних посилань

1. Андрийчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу. Київ : КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Бутко М. П., Родін В. С. Агропромислова інтеграція як шлях до активізації аграрного виробництва. *Агросвіт*. 2010. № 3. С. 10-13.
3. Гайдучський П. Україна: проблема інтеграції. *Національна безпека і оборона*. URL : http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD_141-142_ukr.pdf.
4. Гайдучський П. Україна - ЄС: проблеми інтеграції. *Дзеркало тижня*. 2013 р. 7 черв. URL : <http://agroconf.org/content/gayduckiyukraina-es-problemy-integracii>.
5. Гуторов А. О. Розвиток інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки : монографія. Київ : ТОВ «СІК ГРУП Україна», 2016. 484 с.
6. Економічна теорія [4-те вид.] / [В. О. Білик, П. Т. Саблук, Д. В. Шкарбан та ін.] ; за ред. В. О. Білика, П. Т. Саблука. Київ : ННЦ ІАЕ, 2004. 560 с.
7. Кобець Є.А. Економічна сутність інтеграції в аграрному виробництві. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2007. № 1. С. 146-149.
8. Корецька С.О. Економічний механізм розвитку агропромислової інтеграції. *Агросвіт*. 2012. № 7. С. 10-14.
9. Макаренко П. М., Пільвський В. І. Організація формування та ефективного управління агрохолдингами. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент»*. 2011. Вип. 2 (45). С. 21-24.
10. Малік М., Федієнко П., Орлатий М. Інтеграція як фактор підвищення ефективності реформованих сільськогосподарських підприємств. Київ : ІАЕ УААН, 2000. 40 с.
11. Розвиток економіки сільського господарства України в 2011-2015 рр. : наукова доповідь / Гадзало Я. М., Лупенко Ю. О., Пугачов М. І. та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2016. 546 с.
12. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність / Лупенко Ю. О., Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. та ін. ; за ред. О. Г. Шпикуляка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.
13. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : монографія / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Заяць В. М., Шпикуляк О. Г. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 430 с.
14. Розвиток форм господарювання в сільському господарстві: проблеми і рішення : наукова доповідь / Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяк, О. Г. Шпикуляк та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 54 с.
15. Саблук П. Т., Малік М. Й., Валентинов В. Л. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії та методології. Київ : ІАЕ, 2002. 294 с.
16. Статистичний щорічник України. Державна служба статистики України / за ред. І. Є. Вернера. Київ, 2018. 541 с.
17. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року ; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 182 с.
18. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України : монографія / О. І. Амоша, С. С. Аптекар, М. Г. Білопольський, С. І. Юрій та ін. ІЕП НАН України, ТНЕУ МОНСМС України. *Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ*, 2011. 848 с.
19. Экономический словарь агропромышленного комплекса / сост. Крисальний А. В. Киев : Урожай, 1986. 336 с.

References

1. Andriychuk, V.H. (2013). *Ekonomika pidpriemstv ahropromislovoho kompleksu [Economy of enterprises of agro-industrial complex]*. Kyiv: KNEU [In Ukrainian].
2. Butko, M.P. & Rodin, V.S. (2010). Ahropromislova intehtracia yak shlyah do aktivizacii ahrahnoho virobnytva [Agro-industrial integration as a way to activation of agrarian production]. *Ahrosvit*, 3, pp. 10-13 [In Ukrainian].
3. Haidutskyi, P. (n.d.). Ukraina: Problemi intehtracii [Ukraine: problem of integration]. *National safety and defensive*. Retrieved from: <http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/categoryjournal/NSD141-142ukr.pdf> [In Ukrainian].
4. Haidutskyi, P. (2013). Ukraina - YeS: problem intehtratsii [Ukraine - EU: problems of integration]. *Dzerkalo tyzhnia, 7 June*. Retrieved from: <http://agroconf.org/content/gayduckiyukraina-es-problemy-integracii> [In Ukrainian].
5. Huturov, A.O. (2016). *Rozvytok intehtratsiynih vidnosin v ahrahnomu sektori ekonomiki [Development of integration relations in the agrarian sector of economy: monograph]*. Kyiv: TOV "SIK GRUP Ukraina" [In Ukrainian].
6. Bilyk, V.O., Sabluk, P.T., Shkarban, D.V., et al. (2004). *Ekonomichna teoriia. 4-te vyd. [Economic theory, 4-th ed.]*. V.O. Bilyk & P.T. Sabluk (Eds.). Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].
7. Kobets, Ye.A. (2007). Ekonomichna sutnist intehtratsii v ahrahnomu virobnytstvi [Economic essence of integration in agrarian production]. *Derzhava ta rehiony. Seriia "Ekonomika ta pidpriemnytstvo"*, 1, pp. 146-149 [In Ukrainian].
8. Koretska, S.O. (2012). Ekonomichnyi mekhanizm rozvytku ahropromyslovoi intehtratsii [Economic mechanism of development of agro-industrial integration]. *Ahrosvit*, 7, pp. 10-14 [In Ukrainian].
9. Makarenko, P.M. & Piliavskyi, V.I. (2011). Orhanizatsiia formuvannia ta efektyvnoho upravlinnia ahrokholdynhamy [Organization of formation and effective management of agroholdings]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrahnoho universytetu. Seriia "Ekonomika ta menedzhment"*, 2 (45), pp. 21-24 [In Ukrainian].
10. Malik, M., Fediienko, P., & Orlatyi, M. (2000). *Intehtratsiia yak faktor pidvyshchennia efektyvnosti reformovanykh silskohospodarskykh pidpriemstv [Integration as a factor for improving efficiency of reformed agricultural enterprises]*. Kyiv: IAE UAAN [In Ukrainian].
11. Hadzalo, Ya.M., Lupenko, Yu.O., Puhachov, M.I., et al. (2016). *Rozvytok ekonomiky silskoho gospodarstva Ukrainy v 2011-2015 rr. : naukova dopovid [Development of the economy of agriculture of Ukraine in 2011-2015: scientific report]*. Yu.O. Lupenko (Ed.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
12. Lupenko, Yu.O., Shpykuliak, O.H., Malik, M.Y., et al. (2017). *Rozvytok malykh ahrarykh pidpriemstv u rynkovomu instytutsiinomu seredovyschi: indykatory ta efektyvnist [Development of small agrarian enterprises in a market institutional environment: indicators and effectiveness]*. O.H. Shpykuliak (Ed.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
13. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y., Zaiats, V.M., & Shpykuliak, O.H. (2016). *Rozvytok pidpriemnytstva i kooperatsii: instytutsionalnyi aspekt : monohrafiia [Development of entrepreneurship and co-operation: institutional aspect: monograph]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
14. Lupenko, Yu.O., Mesel-Veseliak, V.Ya., Shpykuliak, O.H., et al. (2018). *Rozvytok form hospodariuvannia v silskomu hospodarstvi: problemy i rishennia : naukova dopovid [Development of management forms in agriculture: problems and solutions: scientific report]*. Yu.O. Lupenko (Ed.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
15. Sabluk, P.T., Malik, M.Y., & Valentynov, V.L. (2002). *Formuvannia mizhhaluzevykh vidnosyn: problemy teorii ta metodolohii [Formation of intersectoral relations: problems of theory and methodology]*. Kyiv: IAE [In Ukrainian].
16. Verner, I.Ye. (Ed.) (2018). *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy [Statistical yearbook of Ukraine]*. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [In Ukrainian].
17. Lupenko, Yu.O. & Mesel-Veseliak, V.Ya. (Eds.) (2012). *Stratehichni napriamy rozvytku silskoho gospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period till 2020]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
18. Amosha, O.I., Aptekar, S.S., Bilopolskyi, M.H., Yurii, S.I., et al. (2011). *Strukturni reformy ekonomiky: svitovyi dosvid, instytut, stratehii dlia Ukrainy : monohrafiia [Structural economic reforms: world experience, institutes, strategies for Ukraine: monograph]*. Ternopil: Ekonomichna dumka TNEU [In Ukrainian].

Spaskyi H.V., Shvets A.A. Formation and development of integration in the agro-industrial production in terms of Eurointegration

The purpose of the article to investigate state of integration development in the agro-industrial production of Ukraine and determine main forms of development of the agro-industrial integration, as well as conditions for its formation.

Research methods. In the research process were used the following scientific methods: abstract and logical (generalization and formulation of conclusions); induction and deduction (streamlining of research results); analogies and comparisons (comparison of objects and phenomena); theoretical generalization, analysis and synthesis (analysis of activity of economic entities); economic and statistical (definition of indicators of efficiency and development prospects).

Research results. It was emphasized that development of holdings would solve the problem of the country's food security, reduce food imports, eliminate cross-sectoral imbalances, organize optimal price chains from field to store, and improve socio-economic development of rural areas. Effective development of integrated relations in the agrarian sector of the economy with participation of private households involves solving of a problem of crossing interests of three institutional agents, in particular the state, business entities and households of the rural population.

Elements of scientific novelty. Particular attention should be paid to the current state of development of integration in the countryside, when it is initiated to create conditions conducive to its revival. This was caused mainly by integrated formations of the agrarian economy as a basis for farming in the countryside, emergence of family farming and farm service cooperatives, integrated relations in rural areas.

Practical significance. Peculiarities of development of domestic integrated entities, as well as their production-economic and marketing motivation of direct partners, coordination and implementation of common economic, scientific and technical policy, and formation of regional economic complexes were generalized. It was recommended to use benefits from integration among other legal forms, as well as benefits that agricultural holdings provide to agricultural commodity producers. Tabl.: 3. Figs.: 3. Refs.: 19.

Keywords: integrated formation; investment; agro-industrial integration; investment climate; cooperation; agriculture.

Spaskyi Habriiel Vasyliovych - doctor of economic sciences, leading research fellow of the department of investment, material, and technical ensuring, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)
E-mail: gszpasszky@kmf.uz.ua

Shvets Andrii Andriiovych - post-graduate student of the department of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)
E-mail: malik_koop@iae.kiev.ua

Спасский Г.В., Швец А.А. Формирование и развитие интеграции агропромышленного производства в условиях евроинтеграции

Цель статьи - исследовать состояние развития интеграции в агропромышленном производстве и определить основные формы развития агропромышленной интеграции, а также условия их образования.

Методика исследования. Исследованы методы: абстрактно-логический (обобщение и формулирование выводов), а именно приёмы индукции и дедукции (упорядочение результатов исследования), аналогии и сопоставления (сравнение объектов и явлений); теоретического обобщения и анализа, синтеза; экономико-статистический (определение показателей эффективности и перспектив развития).

Результаты исследования. Подчёркнуто, что развитие холдингов даст возможность решить проблему продовольственной безопасности страны, уменьшить импорт продовольствия, устранить межотраслевые диспропорции, организовать оптимальные ценовые цепочки от поля к магазину, улучшить социально-экономическое развитие сельских территорий. Также эффективное развитие интегрированных отношений в аграрном секторе экономики при участии хозяйств населения предусматривает решение проблемы пересечения интересов троих институциональных агентов государства, предпринимательских структур и собственно домохозяйств сельского населения.

Элементы научной новизны. Особенного внимания заслуживает современное состояние развития интеграции на селе, когда заложено начало для создания условий, которые способствуют её возрождению. Это связано в первую очередь с интегрированными формированиями аграрной экономики как основы хозяйствования на селе, появлением здесь семейного фермерства и обслуживающих сельскохозяйственных кооперативов, интегрированных отношений на селе.

Практическая значимость. Обобщены особенности развития отечественных интегрированных формирований, а также их производственно-экономическая и маркетинговая мотивация непосредственных партнёров, согласование и проведение совместной экономической, научно-технической политики, формирование региональных хозяйственных комплексов. Рекомендуются использовать преимущества интеграции среди других организационно-правовых форм, а также преимущества, которые обеспечивают агрохолдинги сельскохозяйственных товаропроизводителей. Табл.: 3. Илл.: 3. Библиогр.: 19.

Ключевые слова: интегрированные формирования; инвестиции; агропромышленная интеграция; инвестиционный климат; кооперация; сельское хозяйство.

Спасский Габриэль Васильевич - доктор экономических наук, ведущий научный сотрудник отдела предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)

E-mail: gszpasszky@kmf.uz.ua

Швец Андрей Андреевич - аспирант отдела предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)

E-mail: malik_koop@IAE. Kiev.ua

Стаття надійшла до редакції 20.02.2019 р.

Фахове рецензування: 25.02.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Спаский Г. В., Швець А. А. Формування та розвиток інтеграції агропромислового виробництва в умовах євроінтеграції. *Економіка АПК*. 2019. № 3. С. 97 — 107.

* * *